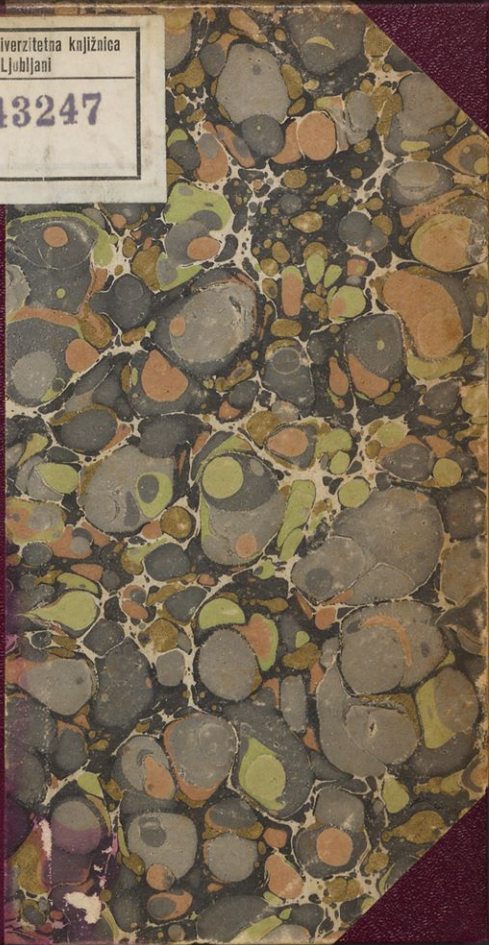

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

43247

E. GANGL

HRAM SLAVE

E. GANGL

HRAMSLAVE

LJUBLJANA 1926

43247

~~43895~~

43247

030019978

NATISNILA UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI
(odgovarja Francè Štrukelj)

★

*Slava domovine
je slava nas vseh,
je naš ponos in naša sreča!*

*Svojima hčerama
Mariji in Jakici*

oče

VSEBINA

	Stran
O, domovina	9
Beli orel <i>obj. v Solunski in 1924 str. 144 - s ipri</i>	11 <i>glav. Sol</i>
Budnica	13
Solunska brata	15
Kralj in vila	24 <i>Zv. 1925 - str. 225</i>
Carica Milica	29 <i>sv. 1925 - str. 1</i>
Kosovo	32 <i>Zv. 1924 - str. 65</i>
Miloš Obilić	35 <i>Zv. 1924 - str. 298</i>
Beograd	38 <i>Zv. 1925/6 - str. 65</i>
Gospodstvo polje	41 <i>Zv. 1924 - str. 113</i>
Gubčeva sodba	44 <i>Zv. 1925 - str. 49</i>
Ilija Gregorič	47 <i>Zv. 1924 - str. 193</i>
Izdajalčeva smrt	50 <i>Zv. 1924 - str. 272</i>
Ilijina deca	53 <i>Zv. 1925 - str. 137</i>
Celje	58 <i>Zv. 1925/6 - str. 153</i>
Zrinjski in Frankopan	61 <i>Zv. 1924 - str. 265</i>
Stojan Janković	64 <i>Zv. 1925/6 - str. 185</i>
Oče Valentin pripoveduje	68
Knez Ivo in majka Boja	72 <i>Zv. 1924 str. 241</i>
Zagreb	77 <i>Zv. 1925/6 - str. 129</i>

Ban Jelačić	Zv. 1925 - št. 97	80
Čele-Kula		83
Vladika Josip Juraj	Zv. 1924 - št. 169	87
Kranj	Zv. 1925/6 - št. 249	90
Prešeren		93
Petar Mrkonjić	Zv. 1924 - št. 1	96
Dalmacija	Zv. 1926/7 - št. 1	99
Ranjenec iz Prilepa	Zv. 1924 - št. 145	102
V albanskih gorah	Zv. 1924 - št. 30	105
Smiljana		107
Goriško		112
Idrija	Zv. 1925/6 - št. 201	113
Maribor	št. 225	116
Junak Vojanov	Zv. 1924 - št. 89	119
Dečko		122
Ljubljana	Zv. 1926 - št. 1	126
Svojci		129
Ivan Tavčar		134
Novo mesto	Zv. 1925/6 - št. 177	138
Naš človek		141
Bela Krajina	Zv. 1925/6 - št. 97	150

Še v BSK popisoval, epilog v Ust. in Kmetih

HRAM SLAVE

per
O, domovina, tebe se opleta
ljubezen moja, tebi le sem vdan,
kar zna telo, kar more duša vneta —
ves tebi sem do smrti darovan.

Bodočnosti blagost se ti obeta,
rod čuva te kreposten in močan:
ob bratu brat stojimo brez trepeta,
v srce gre volja, levja sila v dlan!

O, vstani, pridi, doba zaželena!
Na naši zemlji že vzcveteva raj.
Od naše si krvi nam posvečena...

In ko objame slave te sijaj,
takrat ostane želja mi le ena:
v sé sprejmi me in mi pokoja daj!

BELI OREL

*I svojijem krilom zakrilio
od Vidina pak do vode Drina,
od Kosova te do Biograda...*

Narodna pesem

*Glej, v solncu koplje se belina kril,
ponosno plavajočih po višavi,
saj k vzletu jih je dvignil krst krvavi,
žvenket orožja moč jim je razvil.*

*Naj za teboj zletim iz lastnih sil:
ne v plahosti in ne v temot nižavi,
le z vedro dušo širni očetnjavi
rad bi zaščitnik in služabnik bil!*

*Strup samoljubja naj iz duš izgine,
naj bratom, sestram se darujem v last;
to smoter bodi vsakega življenja!*

*A takrat pot naj tvornosti prejenja,
ko vzdih poslednji iz srcá globine
v slovo poljubi domovine čast!*

Baraburtha dellemundt!
Ernet!

BUDNICA

V srce, brat, upri poglede,
preizkusi svojo dlan
in odmakni od besede
vsak do moških se dejanj!
Vsi naj bodo naši čini
posvečeni domovini!

*Sestra, v duše glej lepoto,
kjer cvete mladenkam čar,
kjer uničuječ s togoto
naj ne valovi vihar!
Kras naj se s krepostjo družī,
s čistim srcem domu služi!*

Misel naj nam v prošlost plava,
da se obudi spomin
nanje, ki jih venča slava
za plodove njih vrlin,
ki so v borbah jih nabrali,
sebe v prid naš darovali!

In v bodoče dni hitimo;
z zvesto, delovno rokó
domovini hram gradimo,
ki bo okrašen s častjó,
da bo silna in češčena,
kakor druga ni nobena!

SOLUNSKA BRATA

862—885

1.

*R*astislav, presvetli knez Morave,
piše pismo carju Mihaelu:
»Čuj, Bizanca silni gospodar, e,
prošnjo bratsko, ki z zemljé slovanske
severne pošiljam ti prevdano!
Narodu bi svojemu odpreti
hotel vir resnice, hčerke božje,
da bi vsako jo srce sprejelo,
da bi vsako jo srce umelo.
Hodijo v deželo svečeniki,
ki so jih latinske in germanske
odgojile zibelke ošabne.
Njih besede so odmev tujine,
ki nevšečno bijejo ob srca,

da kot dih strupen ledene zime
v gluhe duše nosi strah in mraz ...
Daj mi pomoči, daj svečenika,
ki bo z narodu umljivim slovom
blagovestje sipal v naše prsi,
da nam tamkaj zacvete kraljestvo,
z božje grede v duše presajeno,
z zvokom naših mater posvečeno!«

Mihaelu duh zatone v misli,
gleda, tehta vrste svečnikov;
čelo razjasni se mu visoko,
ko ustavi ob solunskih bratih
carju se spomina bistra sodba:
na Moravo med slovansko ljudstvo
naj Metodij nese luč resnice,
naj mu brat Ciril bo desna roka!

In na pot hitita sveta brata,
križ Metodiju je spremljevalec,
a Cirilu pismo glagolice,
v dušah dveh pa ena sladka mana,
ena vse poživljajoča sila:
bratovske ljubezni sveta rosa!

Bolj kve ... pismo

*Ta puščavo bo zvestó kropila,
božje carstvo na zemljó sadila!*

*Dvigne radosti se hrup in pesem,
ko ju Rastislav vesel pozdravi.
Solnčnim žarkom se odpira cvetje,
suha prst sesa dobrotno vlago,
rane celi lekovito bilje,
materin poljub otroka zdravi,
hrepenenje razcvete se v srečo,
ko srce se s srcem večno združi:
glej, tako vsa čudotvorna sila,
ki sta jo rodila križ in pismo,
duše prebujene vse prevzame,
srca vsa predrami in ogreje!*

*Da, saj jačja je od solnčnih žarkov
in dobrotnejša od hladne rose,
lekovitejša kot sok zdravilni,
slajša od poljuba usten dragih,
burnejša od vsega hrepenenja
in milejša od mladostne sreče —
oj, ta slast in strast in moč edina
sveta je beseda materina! —*

Misel se iz duš, iz src se čuvstvo
lije v nepoznano blagozvočje
materinskega glasu, razvija
svobodni, ponosni vzlet v višave,
strop neba prebija, da vneseno
plane pred nebeški zlati tron!

Evangelij — kakor bi na dlani
narod gledal tajnosti odkrite;
psalmi — oj, to so domače pesmi,
pisma so apostolov zajeta
iz zaklada starih slov slovenskih!

2.

V Rim napotita se sveta brata,
a pozdravi spotoma ju Kocelj,
vojvoda Panonije slovenske.
Radostno slovenske knjige gleda,
v uk učencev jima da z vabilom,
naj se javita spet ob povratku.
Hadrijan, ki cerkvi rimski vlada,
sveto pismo potrди slovensko,
da Metodiju oblast vladike
za Panonijo in za Moravo.
Brat Ciril pa v samostan odbegne,

*razboli se mu prerahlo zdravje
in v naročju bratovem ugasne.*

*Ko Metodij bratovo gomilo
z grenko solzo pokropi slovesa,
pri Kocelju se korak ustavi,
kjer zaloti črna ga novica:
vsa Morava v enem je plamenu!*

3.

*Vsa Morava v enem je plamenu!
Boj besni po dragi domovini,
mesta pali, ruši stan in selo,
kri namaka polje in vrtove,
jeklo meča smrtne iskre kuje ...
Knezu Rastislavu temne misli
blodijo pod čelom razoranim:
»Kaj s teboj bo, sveta last domača,
če sovraga moč nam stre pravico?
Oj, germanska sila krvoločna,
oj, izdajstvo — greh krvi sorodnel! ...«*

*Kralj germanski Ludovik besneče
v Rastislavove se meče roje,*

da ukloni kneza svoji sili.
Nemška pest že omahuje; meču
tujemmu že krha se ostrina,
a tedaj izdajnik mu pomore,
Svetopolk nezvesti z njim se zveže,
stricu Rastislavu sodbo piše!

V boju ne premaga Rastislava
viteštva junaštvo in orožje,
podla ga premaga nejevera,
sama hrepeneča po prestolu!

Rastislava, viteza po duši,
kneza po junaštvu in očeta
naroda nesrečnega zajame
Ludovik in ga v okove vrže,
s prestrašné udari ga obsodbo:
»Da ne boš me gledal v novi slavi,
da ne oslepi te moja zmaga —
naj krvnik oči iztakne sužnju,
noč naj večna tebi vid izpijel« —

— — — — —

Strašno je izvršeno dejanje ...
Slepi Rastislav vzravna se v boli,
vzklik trpljenja mu zamrje v grlu

*in po duši se razlije tožba,
nema tožba nad izdajstvom kletim!
Veter mu lase razpleta sive,
z dolgo brado se mu poigrava,
k nebu dvoje jamic mu krvavih
slepo zastrmi izpod obrvi,
desna roka tiplje mu po prsih,
križ dotiplje, k ustnom ga približa,
na podobo Krista mučenika
dahne mučenik iskren poljub ...*

*Množico prevzame tesno čuvstvo,
meči zdrknejo v nožnice, kopja
s praporci ponižajo se k zemlji.
Rastislavu zakipi iz duše
burni val prorokove besede:
»Vzeli ste telesni vid pogledom,
a pogledov duši vzeli niste!
Žalost zrem, ki v njo se dom pogreza,
sad zavisti zrem in vladohlepja,
ki oskrunil je drevo slovansko!
Gledam zbor krivice in kovarstva,
ki Metodija v Bavarsko zvabi,
da svetnika pahne v smrad temnice.*

Gledam grob njegov na Velehradu,
neugasna luč iz njega lije,
luč spoznanja in časti slovanske!
Vihinga zrem razdiralno delo,
ki kot vihra valovi po njivi,
s svetim golkom našim prerahljani.
Lica žalostna zrem naše dece,
gledam vdov potoke solz pekočih,
dolgo vrsto zrem grobov junakov,
ki so padli za svobodo našo,
Belo goro gledam vso krvavo,
Kosovo zrem polje poteptano ...
Slepi vid moj in grobovi naši —
ti poroki so bodoče slave!
Skozi mraz in noč zrem dolgih vekov
v daljno daljo, ki nas bo združila,
našo zemljo severno slovansko
z jugom bo slovanskim v eno silo
zvezalo orožje naših bratov,
smrt sinov bo naših jo spojila!
Le divjajte, koljite, morite!
Bič napletate iz del krvavih,
ki ponižal bo potomce vaše,
da nas bodo milosti prosili!
Kar zapisala je z našim slovom
Večna Pravda v zgodovino našo,

vse izpolni se do zadnje črke! —
Gledam slavo, gledam veličino,
gledam moč in čast in kras Slovanstva,
zrem blaginjo slavnih zemelj naših,
od Soluna in do Velehrada
isti duh je bratstva razviharjen,
naših je sokolov eno srce,
ki maščuje muke davnih dedov,
eden dom gradi na eni zemlji! ...»

In levico Rastislav iztegne
prédse, kakor da odgrinja zastor,
ki zastira dušam vidno dobo.
Nad gorámi zlata luč zasije,
Rastislava mehka vsa oblije,
vanjo s križem mu desnica seže —
mir sladak na blede lice leže ...

menyebw povn
ke feldel
surov me Rastislavine
ležiak se odli
solunov
Rastislavine

KRALJ IN VILA

1370

*N*a lov se odpravi kralj Vukašin,
na konju pojezdi tja v diru,
tri dni lovi v gozdovih planin,
naposled odloči se k miru,
v tla kopje zabode, tja konja priveže
in sam upehan kraj njega leže.

In z zvesto živaljo kralj govori:
»Oj, kolike meni nezgode!
Še ptice ne vidijo moje oči,
katera li v plen naj mi bode?
In žeja in glad me hudó že morita,
prevzela me zla je volja srdita.«

Tedajci iz dalje glas skrivno veli:

»Ni pametna tvoja beseda!
V bližini ti jezero bistro leži,
tam vila predivna poseda,
pove ti, kako ti je treba loviti,
a drago boš moral jo nagraditi.«

batem
tuzav
alozovnik

In Vukašin naglo se v sedlo popne
in šarca veselo vzpodbode
in jezero v gori zeleni zazre,
pozdravi val tihe ga vode,
kraj jezera vila — oj, Mandalina,
ki sna je objela jo sladka milina.

In kraljev do vile spe rahli korak
in vzame ji krono blestečo
in vzame kopreno ji; čut gorak
mu dušo prevre koprnečo,
a naglo razmišljen okrene se z gore,
konj svobodno nese v domače ga dvore.

A ko prebudi se vila iz sna
brez krone in brez koprene,
začuti brž nesrečna vsa,

da bo ji življenje brez cene,
in v beg se spusti, pa karkoli naj pride,
hiti in hiti in kralja doide.

»Kopreno in krono daj, kralj, mi nazaj,«
ga tiho Mandalina prosi,
»da tožna brez nju bi živela, ne daj,
te krone naj nihče ne nosi!
Iskrena in srčna moja zahvala
v dar, Vukašin, slavo in čast ti bo dala.«

A Vukašin vili odgovor da:
»Ni takega treba darila,
saj bo mi utešena želja srca,
če meni boš ženka mila.
Oj, Mandalina, zdaj se mi pridruži,
na belih mi dvorih v zvestobi služi!«

In tožnost prešine vilo tedaj,
z desnico v desnico mu seže
in svatbe hrupne jo sijaj
vso žalostno s kraljem zveže,
takrat šele sine ji sreča žarka,
ko mati zaziblje kraljeviča Marka.

*In Marko skoro bratca dobi,
to Andrija dete je šibko;
a Marko v rast ponosno hiti,
telo mu je jako in gibko,
in ko mu dospe devetnajsto poletje,
dovede si ženo v dóma zavetje.*

*Pred dvorom tedaj se zlije svet,
in Mandalina poprosi:
»Daj, Vukašin, zdaj krono mi spet,
ponosno naj čelo jo nosi,
ko srce me sili, da z našimi svati
veselo bi kolo hotela igrati.«*

*Kopreno in krono brž kralj ji da.
Glej, dvakrat se v kolo zavije
in vila se dvigne v višavo neba
in bel jo oblak zakrije,
strmečemu kralju glas naznani:
»Nikdar me ne vidiš več! Zdrav ostani!«*

*In Vukašina prevzame strah:
»Kaj, žena, si mi storila!
Tako je Andrija beden in plah,*

čigava bo skrb ga gojila?
Če nečeš pri meni zvesta ostati,
pomisli, da sinu si svojemu matil!»

»Ne boj se!« glas iz višave de,
»teh opominov ne rabim!
Na dete bo mislilo vedno srce
in Andrije nikdar ne zabim!«
In dviga oblak se čimbolj v višine
in z Mandalino pogledom izgine.

Poslej pa mati enajst let
ob ranem jutru prihaja,
ponoči prihaja dete gret,
ljubeča mu hrano dovaja,
jo Andrija vidi in Markova žena,
ne vidi je druga duša nobena.

Tejpače

Kuj je z lovon? Ne uotivst
komposve. bet alve
Pindan. spe. hite. kraj. h.

CARICA MILICA

1389

*L*azar car na vojno se odpravlja,
se od žene Milice poslavlja.

Z njim na Kosovo hite junaki,
vsi med njimi so njegovi svaki.

To devet sinov je Jugovičev,
oj, devet junaških sokoličev.

Milica zre Lazarja ljubeče,
šepeta beseda ji proseče:

»Bratje vsi so pod orožjem zbrani,
eden vsaj na dvoru mi ostani!«

*Lazar car se Milici posmeje
in tako ji tolažeče deje:*

*»Jaz nikomur ne velevam v boje,
rad osvobodim vse brate tvoje.*

*Nihče vezan ni na mojo službo,
kogar hočeš, vzemi si za družbo.«*

*Vsi junaki se na boj ravnajo,
prapori ponosno že vihrajo.*

*Milica z očesom solznim gleda,
brate nagovarja nje beseda:*

*»Bratje mili, eden naj ostane,
da mi bo tolažil srčne rane!«*

*Odgovarjajo ji Jugovići:
»Sestra draga, nas na dvor ne kliči!*

*Kosovo sedaj nas v bitko zove,
da nam zmago da ali grobove.*

*Damo pa ti slugo Golubana,
z njim ti bo zaščita varna dana.«*

*Toda Goluban na belca plane,
sama Milica doma ostane.*

KOSOVO

1389

*Oj, ti polje, Kosovo ti polje,
kaj v cvetovih mi žariš rdečih,
kakor bi te krvca porosila,
porosila, v rožah se strdila?*

*Vzdiše polje, Kosovo mi polje,
iz globine glas tožeč prihaja:
»Name padla črna je nesreča!
Miloš Obilić je dal življenje,
knezu Lazarju so vzeli glavo,
majka Jugovića je sokole,
svoje je sinove žrtvovala.
Nepregledna vrsta je junakov,
ki so vame legli v smrtno spanje.*

*Našo zemljo — sveto očetnjavo —
robstvu v plen je dušman si osvojil,
našo je ugrabil nam svobodo,
križu blesk zastrli so mrakovi.
Slepi guslar peva žalne pesmi
o domovja poteptani slavi,
ranjena odpevajo mu srca,
ki jih stiska bolečine groza,
v dušah zevajo globoke rane,
v ranah neme nade pokopane ...»*

*Oj, ti polje, Kosovo ti polje,
strašna je povest cvetov krvavih!
Naj li v veke gluha noč te krije,
nikdar beli dan več ne zasije?*

*Mrtva srca, ki jih zemlja krije,
srca se junakov oglasijo:
»Ne zdihujte, bratje, ne tožite!
Kar je bilo, moralo je priti,
da zbudi, utrdi se spoznanje,
kaj je robstvo in kaj je svoboda!
Naj srcé se s srcem zvesto druží,
ena naj napaja vas ljubezen,*

*to ljubezen je do očetnjave!
Ako mi smo zanjo krvaveli,
živi borci se vojujte zanjo
in ponosni zanjo se žrtvujte!
Kdor ne ljubi domovine svoje,
naj izdajico peklò pogoltne!
Kadar narod ves k osveti vstane,
sam si zopet pribori svobodo —
takrat bomo mi pokojno spali,
domovina si izleči rano,
polje Kosovo bo maščevano!«*

*Wagneri poznant ze 10. leti
povslovni!*

MILOŠ OBILIĆ

1389

*B*oj, na Kosovem hrumeč krvavo,
komu venec tke v junaško slavo?

*Sultan Murat v misli ždi vtopljen,
zmage ga vedri blesteči sen.*

*Straža budna šotor mu obhaja,
sin mu Bajazid to vest dovaja:*

*»Svetli oče, zunaj je junak,
k tebi rad bi mu dospel korak.*

*»Duša mu na križ je pozabila,
z našo vero se je okrasila.*

»Tebi pokloniti hoče v last
svojega orožja moč in čast.

»Miloš Obilić vojniki se zove,
ti usmili prošnje se njegove!«

Murat dvigne milostno rokó,
v šotor Milošu brž pot odpró.

Miloš se boječe ne prikrade,
k nogam Muratovim plah ne pade.

Njemu handžar je v rokavu skrit,
ostro brušen, s strupom je oblit.

Kakor blisk zasveti se rezilo —
v prsi ni zamaha izgrešilo.

In iz rane bruhne vroča kri,
sultan Murat mrtev obleži.

Prve groze se naval poleže,
vsaka roka po orožju seže.

Milošu je pot v prostost zaprt,
lovor okraši junaško smrt!

BEOGRAD

*M*esto ti kraljevsko, Beograd,
dvigaš se iz Dunava in Save,
v plodne zdaj oziraš se planjave,
zdaj pogled zastira gričev sklad,
tvoje v daljni svet ime razglaša
zgodovine burne knjiga naša.

*Ne iz Dunava in ne iz Save,
ti iz one zrastel si krvi,
ki za tebe jo pod venci slave,
ko je smrt ugašala oči,
zvesti so sinovi pretočili,
tla so rodna z njo blagoslovili ...*

Nad moči vse druge raste moč,
ki srcé jo verno v sebi nosi:
žar ljubezni to je zmagujoč,
ki nikogar milosti ne prosi —
na življenje se, na smrt bojuje,
ko sovrag verige robstva kuje.

Koder se je turška moč valila,
kjer je plenil Nemeč in Madžar,
tam zapoved se je oglasila,
ki jo mečev je skoval udar:
V prah razmelji, kar stori krivica,
božja ti osvetnica — Pravica!

Vdano ljubi vsako te srcé,
Beograd, saj ti si naša glava,
krila Orlu belemu blesté,
ki nad tabo ponosito plava,
ki mu vzlet namerjen je v daljino
nad vso slavno mojo domovino!

Ko nam zopet bojni rog zapoje,
kri junaška v žilah zaigra,
Šumadija da sokole svoje,

Beograd nam vojevode da,
vrh Snežnika in pokraj Jadrana
naša bo zastava razvihrana!

Naše roke vse kot ena dlan,
v vseh le ena volja zmagovita:
Beograd, zdaj slava ti razlita
od Soluna je v koroško stran!
Vsak pogled zre hrepeneče nate,
združi in zedini naše brate!

Yobruil
boluice
dnu
našel
bole
slavopodne

GOSPOSVETSKO POLJE

1414

*Z*vonovi doné in bobni pojó
in pod vihrajočo zastavo,
glej, pisane množice radostno vro
in pesmi slovenske iz src jim teko
svečanemu dnevu na slavo.

Saj narodu danes je dana oblast,
da svojo izvede pravico:
kmet Šotar poveril bo vojvodsko čast
Železnemu Ernestu v brambo in last,
da čuva z njo dom in resnico!

Ob Sveti Gospé, ki vsa v cvetju dehti,
gospoda se z narodom zgrinja,

*molitev iz duše pobožne kipi,
od ginjenja solzne so ljudstvu oči,
v njih jasno se solnce utrinja.*

*In kamenit prestol pripravljen je že
na sredi domačega polja,
in plemičem burno vzigrava srce
in vitezom drzno ostroge zvenče —
nad njimi je naroda volja. —*

*Zabliska v desnici se Ernestu meč,
da kmetu z njim službo priseže,
na štiri strani gre zamah blesteč,
z besedo neslišno glasno govoreč:
Zvestoba me z narodom veže! —*

*In kmetov klobuk da knezu napoj
domače vodice hladeče,
govedo in konja v dar prejme svoj,
a spremstva sijajnega bruhne roj
v glasove, gospoda slaveče ...*

*Iz davne davnine pa v isti čas
slovanska se prošlost ozira:*

glej Boruta vojvode blagi obraz,
Gorazda pojavi se viteški staz,
duh dvigne se Hotimira.

Nevidne roké se spno v blagoslov
in ustno dobrotno šepeče:
»Čast, bratje, varujte svojih domov,
da vam nasilje sovražnih valov
ne vzame zvestobe in srečel« —

Solale ure eg. v čam župol
ze. (overfoc)

GUBČEVA SODBA

1573

*Na Vidmu se množica gnete ljudi
pred hišo veljaka župana,
a v izbi za mizo je četa vojvod
k posvetu prevažnemu zbrana.*

*Tam Gubec Matija je v misli vtopljen
in vojni razpletak v njih snuje,
in glas mu je oster in resen in strog,
ko drugom tako beseduje:*

*»Prisegam vam, bratje, da sveta je stvar,
ki zanjo se kmetje borimo,
tlačilcem prinašamo kazen in smrt,
da robstva se vsi oprostimo.*

»A kdor iz sebičnosti sebi le v prid
izrabljati hotel bi zmago,
naj pomni, da sleherni takšen zločin
z življenjem bo plačal mi drago!

»Mi nismo razbojnikov divja drhal
in Turkov mi nismo krdelo,
na naših klobukih je upanja znak,
na naši zastavi razpelo!«

In Ilija Gregorič moško doda:
»To vsi smo ti že obljubili,
a kdor ne bori se za pravdo in čast,
brez srca ga bomo sodili!«

In zdajci na veži razgiblje se hrup,
jok ženski odjekne v vihranje,
mir zopet zavlada na Gubčev ukaz,
in žena preruši molčanje:

»Vaš človek je v borno mi kočo udril,
s sekiro mi shrambo odklenil
in meni ubogi siroti je ves
imetek brezčutno uplenil.

»Kdo ta je nesrečnik?« dé Gubec temno.
Storilca že tirajo priče:
»Prelomil besedo, oskrunil je čast,
tat Štefan se Šafarič kliče.«

In Gubcu se strela ukreše v očeh,
pred hišo na jablano švigne:
»Na vejo brž podlega Štefana zdaj
plačnikova roka naj dvigne!«

*Vejo podlega, Štefan
plačnikova roka naj dvigne*

ILIJA GREGORIČ

1573

*P*est železna krutega trinoga,
ki mu v žilah kri germanska polje,
kmeta tre Hrvata in Slovenca,
zemljo krade mu, živino kolje.

*D*vigne v ljudstvu se uporna sila,
v bran Matija Gubec se postavi,
zbere se ob njem pogumna četa,
z njo za pravdo plane v ples krvavi.

A izdajstvo jim za hrbet skoči,
meč uniči kmetom svetle nade,
in razbeljena železna krona
Gubcu na ponosno čelo pade ...

Gregorič Ilija
lovanje

Gregorič Ilija, voj junaški,
z Gušetičem drugom ne omahne,
vojevati hoče se za narod,
dokler mu svoboda v dom ne dahne.

Pri Jasenovcu se baš krepčata,
da bi zopet v borbo se spustila,
a proda ju Drmačič izdajnik,
ki ga zlata cena je zmamila.

V Zagreb ju odvedejo vojaki,
da bi ju sodila kruta sila,
toda v Beč ukaže pripeljati
carjeva beseda ju nemila.

Ude kmetoma so tu lomili,
v škripcih jima pokale kosti so ...
Njima vzeli zlato so svobodo,
toda vzeli je potomcem niso!

In oba so mučenika zopet
zaklenili v zagrebške temnice;
tukaj Gušetič dobi zavetje
v blagih rokah smrti rešenice.

Gregorič pa brez bojazni čaka,
da mu sodbo izreko krvavo,
in na trgu svetega mu Marka
meč krvnikov odtelesi glavo.

Preden v smrt junak Ilija pade,
jasna mu beseda oglasi se:
»Iz mrakov in groze mučeništva
bednikom svobode dan rodi se!«

IZDAJALČEVA SMRT

1580

*V Klancu radostno kipi proščenje,
narod poje in se v kolo vije,
žalostne dogodke dni minulih
blaga je pozaba že prekrila.*

*Tam ob cerkvi ždi sirotni slepec,
siva brada lice mu obroblja,
gosli javorove so v levici,
desna lok po strunah tožnih vodi.
Narod se ob mračnem pevcu zgrinja,
sluša pesem o Nikóli Zrinjskem,
sluša slavo kraljeviča Marka,
slepca v torbo meče v dar denarje.
Drmačič pristopi radoveden,*

a ko pevca mu pogled objame,
zdrzne se preplašen in nemudno
v množico korak tresoč obrne.
Slepcu pesem nagloma utihne,
dvigne s tal se, s palico tipaje
išče pota si iz Klanca, rekši:
»Hvala, bratje! Bog vam dar povrnil!«

Pevec — oj, to Krajišnik uskok je!
Z Gregoričem se boril Ilijo
zvesto je junak za staro pravdo.
Od poraza strašnega do danes
v slepega se pevca je pretvarjal,
taval je iz kraja v kraj, da besen
kje zaloti končno izdajalca
in dejanje kletu mu poplača.

V goro Krajišniku pot se spenja,
črna misel orje mu po glavi,
in ko temna loza ga zajame,
sede kakor zver prežeč kraj steze.

Simon Drmačič tod mora priti,
saj le tod drži mu cestovanje,

ako vrača se na dom izdajnik,
ki si ga postavil je z zlatniki,
z darom za Gregoričevo glavo!

Pod stezó zija prepad; v globini
peni vrelca se zelena voda ...
Oj, kako to postelja bo mehka
izdajalcu za poslednje spanje ...
In tedaj se Drmačič pojavi,
predenj Krajišnik razljučen plane,
pot zastavi mu in ga pozdravi:
»Vidiš, bratec, ura je dospela,
da ti vrata v dno peklà odpahnem!«

»Pusti me!« jecljaje prosi Simon,
»polovico svojega imetja
tebi dam, ti mi daruj življenje!«

Divje zagrohoče se Krajišnik,
Drmačiča trdno se oklene,
z njim nad brezdno bliskoma se skloni,
gluha noč oba na vek pogoltne ...

ILIJINA DECA

1596

1.

*K*o Ilija Gregorič izdihne,
ženo mu bolest prekruta zlomi,
troje bednih pa sinov ostane:
Mate sinko je prvorojenec,
Stepko bratec njemu je naslednji,
Janko nežni dete je najmlajše.

*Kam, golobci na vsem svetu sami,
kam vas šibka dvignejo naj krila?
Ali je v krvi valovih vsako
srce plemenito utonilo?*

*Osvald, ki je bil Iliji znanec,
tam v Pišecah skromno sam domuje*

*in sirot usmili se ubežnih,
dobrohotno vzame jih pod streho.
Osvald težko plača to dobroto:
naglo izvohuniijo krvniki,
kje Ilijina se deca skriva;
gospodarja preženo iz hiše,
bratce zapode na strmo cesto —
tu je dom upornika sinovom!*

2.

*Marko Krajišnik, Ilijin borec,
nebogljence skrivoma zajame
in odvede jih v zavetje varno
k Miliču, ki gospoduje v dvorcu
pod planino Okičem zelenim.*

*Milič plemič ni le po imenu,
plemič je po srcu in po duši:
brate Gregoriče vzame k sebi,
posinovi jih in jih objame
s svoje rodovine tiho srečo.
Miličeva žena jim je mati
in sinova njiju sta jim brata.*

*Mate raste kakor hrast na gori,
Stepko dviga se v kipečem zdravju,*

Janko tone v mislih sladkotožnih,
srce sili Bogu ga v bližino.
In na desni dvorca Milič Stepku
podari kos plodovite zemlje,
a na drugi strani prejme Mate
dar enak iz istih rok očetnih,
Janko pa — ta v mesto se napoti
in ogrne svečeniško haljo.

3.

Pne nad Okičem neba vedrina
bleskovita se v pomladnih dihih,
cvetje siplje med zelenje mlado,
dvorec Miličev opleta z vencem.

Pod dehtečo lipo stari Milič,
ki mu stas je peza let sklonila,
v krogu svojcev burne dni odgrinja,
ki nad zemljo so vihrali besno.
Rodna ga poslušata sinova,
Mate s Stepkom ga posluša verno,
Janku duša, Bogu darovana,
srka vase vso povest krvavo,
ki okitila očeta s krono
trnjevo je mučeniške slave,

ki mu majko, mamico ubogo
položila je v prerano jamo ...

Janku srce ranjeno zajoče,
a že misel dvigne ga vznesena,
da izlečiti duševne rane
more bratovska samo ljubezen.

In oči mu zastrme v daljavo,
roke mu zamah v objem zakroži,
jasna se mu oglasi beseda:
»Vsi smo deca Ilije mučenca,
vse nas tepe tujca bič nasilja,
brata srd in jad na brata ščuje,
v robstvo kuje naroda svobodo!
Dedov in očetov mi trpljenje,
mater sedemžalostnih mi solze
in minulosť vso trpljenja polno —
vsi maščujmo z delovnim življenjem
in njih blagoslavljamó grobove
s srcem, po svobodi hrepenečim!
Iste domovine smo sinovi,
isti materi zvestó služimo,
na nikogar, ki krvi je naše,
naj prokletstvo več ne pade Kajna!«

Kar...
Kajna...
Vse je v...
Vse...
Fali...

V vsakem srcu, v gori in dobravi
burno in mogočno glas odmeva:
»Na nikogar, ki krvi je naše,
naj prokletstvo več ne pade Kajna!...«

CELJE

*R*azvilo si v zeleno se ravnino,
Savinje peva ti valov šepet,
da naravnava v Logarsko dolino
k lepoti hrepenečim srcem vzlet.

*a le
Koruli* ↑

Ti naše Celje! ... Sveti Jurij jaše
na vzhodu belca v vis se pnočega,
a vinska gora v gostoljubne čaše
pritaka ti napoja vročega.

Na Teharje pa zvezde luč trepeče,
užgal jo plemstva je ponosni ščit,
saj kdo mladenke, v čednosti sloveče,
občudujoč ne hodil bi slaviti?

*Večerno stran zavzela sta svetnika,
ki v dušah netila sta rajsko luč:
meč spoznavalcu Pavlu se svetlika,
v nebesa Peter ti ponuja ključ.*

*Veseli Žalec tam ob cesti vriska —
iz hmelja skromnega razkošni vzklik;
a Gaberje ob mesto se pritiska,
na sever se pomaknil je Vojnik.*

*Toplice Rimske so na jug se zlile,
k zavezi Laško roko jim dajè,
prečudne so moči jih napolnile:
iz zemlje lekovita voda vre.*

*Zabukovica si v podzemске hrame
nagrebła skladanice je rudnin,
ko roka žuljava svoj del odvzame,
glej, kamen se izpremeni v cekin.*

*Štorem in Grižam vse v blaginjo hodi,
kar v zemljici domači je dobrot,
od Sloma čuj pozdrav: »O, srečen bodi
in blagoslovljen, moj pošteni rod!«*

Nad mestom pa je črna razvalina,
moči grofovske nekdanj dom in bran,
med davno slavo venec je spomina
v sedanjo dobo v knjigah živo stkan.

*Volaj 2
sporo 2* | Nad Celjem je prhutala ujeta,
da prisvoji si ga nasilno v last,
junaštvo bilo rodna je beseda,
Slovcu danes je ponos in čast!

Pohlepne je in nam sovražne želje
razjarjene pravice zmlal vihar:
današnje zvesto je in naše Celje
odporne, zmagovite volje dar!

*Verzofie. Zmaga Jos
Potovarjen zgorovino zaraad
govorniška, ki gotrelyji
ju maker in pravoteseje*

ZRINJSKI IN FRANKOPAN

1671

*Ko poplava turška se razlila
po slovenskih in hrvatskih je doléh,
vso ugonobiti je pretila,
kar je bilo sreče v krajih teh.*

*In junaka dva pogumno vstala
narodu teptanemu sta v bran:
v boj sta neustrašeno zvihrala
Peter Zrinjski, Krsto Frankopan.*

*Dunajski je car nevšečno gledal,
ko je rasla jima moč in last,
nevoščljiv je hlapcem zapovedal,
naj prezirno zro na njiju čast.*

Zrinjski Franko!

*Kje govorim
o avster
1848?*

Da se zmiri z njima, je z lokavo
zvabil ju besedo na svoj dvor,
a razpel je podlo le nastavo —
kazen je pripravil za upor!

muerte

V Dunajskem je Novem mestu ječa
brž odprla okovano dver,
tam zamrla je svobode sreča,
vstal življenja zadnji je večer.

In sodniki krivdo so iskali,
leto dni kovali so načrt,
ko poslednjič so v posvet se zbrali,
na grmado so veleli v smrt.

Carju pa se milost je zbudila,
jezi je shladila val besneč
in tako je končno odločila:
glavo vzemi le krvnikov meč!

A najprej naj vsakemu desnica
pade s tnala, da bo dan dokaz,
kakšno zadoščenje stke pravica,
če upornik mahne ji v obraz.

*In za svojega imena slavo,
narodu v ponos in časti v bran
smrti je v objem položil glavo
Peter Zrinjski, Krsto Frankopan...*

STOJAN JANKOVIĆ

1688

Oj, Stojane, jabuko od zlata!

Narodna pesem

*J*anko, starešina iz Kotára,
mnogo s Turkom zmago izvojuje,
ko naposled v večni sen omahne,
narod s slavo mu ime obsuje.

*Na njegovo mesto stopi Stojan,
Jankov sin — junak od tal do glave;
on, ki nanj oblast in čast preide,
dedič naj bi bil očetne slave.*

*In na čelo vojski se postavi,
blesketa se sablje mu ostrina,
ko zažene kakor vihra besna
neustrašeno se na Turčina.*

Ali Stojanu smrt neizprosna
brušeno je koso posodila?
Saj tako še nikdar po sovragu
ljuto in pogubno ni kosila.

Oj, Stojane, zate ni orožja,
ki junaštvo tvoje bi zlomilo!
Zdi se, da boš sam lahko premagal
vso razljučeno sovražno silo...

A odpre se mu na plečih rana,
ko premoč za hrbet se prikrade,
onesveščen Stojan s konja zdrsne
in Turčinu v suženjstvo zapade.

V Carigradu Stojana življenje
sultanu na dar je izročeno,
sprejme ga, kot se junak sprejema,
Ajko mu devojko da za ženo.

Stojana časti in ga neguje
in zvestó je možu vdana Ajka
in skrbno junaškemu očetu
dvojico sinov odgaja majka.

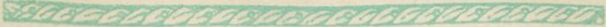
A očetu in soprogu v srcu
takrat je najlepše in najslaje,
kadar na perutih mu spomina
duša dvigne se v domače kraje.

Hrepenenje po domači zemlji
cesto mu pokaže v domovino,
za svobodo nje naj spet bori se,
naj živi, umre za njo edino!

Koder narodu od tuje sile
zvrhana je zdaj bolesti mera,
tam samo naj bedni očetnjavi
služi vsa njegova moč in vera!

Sinu Slave in junaku meča
zase ni usojeno živeti,
za svoj narod mora se boriti,
zanj trpeti mora, zanj umreti!

Stojana ljubezen domovinska
od žene in od sinov odloči,
tja pobegne, kjer nebo se mračno
nad predrago domovino boči.

Zopet zbere zveste svoje čete
in navduši jih za borbe nove,
dvajset let vihti junaško kopje,
robstva dvajset let drobi okove.

Končno bojna sreča ga ostavi:
rana mu izkrvavi globoka,
Stojan položen v objetje smrti
morda je od lastnega otroka...

Stonice

OČE VALENTIN PRIPOVEDUJE . . .

1758—1819

*R*ojen sem pokraj Ljubljane,
kjer na glasu je komar,
kjer ob lužah Šiške znane
bil otrok sem gospodar.

god,!
Oče Joža, mati Jera
in Kolenec in Marcel —
da bo polna vede mera,
vsak od njih je v uk me vzel.

*Vodnik
g. .!*
Muhe mi vzrojé po glavi,
v klošter naravnajo pot,
da bi služil božji slavi
in si dušo čuval zmot.

Na visoko spnem se šolo,
učenosti pijem slast,
na ramé prebesim štolo,
škof me pošlje duše past.

In v bohinjski sem planini
za domačo vnet zemljó,
breztelesnemu v globini
duše pevske sanje vro.

Sreča se mi brž posmeje:
Marko me Pohlin spozna,
združiva se najtesneje,
a naš glas korist ima.

29.

In učeni plemič Žiga
da pomoč mi in srce,
prva skrb je meni knjiga,
pesmi Muze mi budé.

Anton Linhart me zajame
z znanstva ozkimi vezmi,
za jezika moč me vname,
pratiko mi naloži.

Potlej me vzemo v Ljubljano,
šolo mi dado v oblast,
tu delim duševno hrano
in omike dvigam čast.

Pesemce vesele krožim
in rojake sam budim,
še brez plenka nič ne tožim,
rodno zemljico slavim.

Planšar sluša moje glase,
Minam dviga spev peté,
v kuhinji kako ravna se,
spretne čujejo žené.

In v Novicah bratom pišem
v znanje to in ono reč
in jeziku v temelj rišem,
kar mi je in kar ni všeč.

Pesmi narodne spisujem,
biser k biseru ravnam,
kar lepote znam in čujem,
narodu spet vse to dam.

Najbolj mar so mi Francozi,
naše umejo ljudi;
Bog jih živi, Bog pomozí,
da Ilirija živi!

*18. oktobra
v Ljubljani*

Meni bodo se smejali,
ki za nami se rodé,
peti bodo lepše znali,
naj bo slavno njih ime!

Jaz brez hčere in brez sina
bom pozabnosti zapal,
ako pa bo kaj spomina,
pevski dar mi bo ga dal.

Saj v nerodnih dneh začenjám,
od srca povelja gnan,
takrat pa naj peti jenjam,
ko se k smrti nagne dan!

Grozno!

KNEZ IVO IN MAJKA BOJA

1802

*I*vo Kneževič, gospod Semberije,
skliče kmete na svoj beli dvor,
solza zatrepeče mu v besedi,
ko nagovori otožni zbor:

»Milić, moj pandur, bridkosti polno
vest prinaša; bliža se gorjé:
Kulin je zaplenil naše brate,
v robstvo zakoval nam je sestré.«

In pristopi Milić, resno pravi:
»Tristoenega je sužnja vzel
Kulin kruti; trikrat tisoč zlatov
hoče, da jih naš bi knez otel.«

tralo, tralo

»Trikrat tisoč zlatov!« knez dostavi,
»Kulin hoče za odkup! ... A kje
vzamemo to silno naj bogastvo,
da se solze robstva posuše?

»Dajte, bratje, kar vsakdo premore,
vsak izprazni hišo naj in hram,
za svobodo sester bom in bratov
žrtvoval jaz sam vse, kar imam!«

Ivo s pleč potegne plašč, razgrne
ga po tleh in vrže nanj denar,
kmet za kmetom brž voljan pristopi
in privrže svoj odkupni dar.

Godba zabuči in s spremstvom divjim
Kulin privihra na Ivov stan,
a za njim je dolga, dolga vrsta —
narod to je v lance zakovan!

Zdravi to sinovi so domači,
to mladenke so cvetočih let,
a med njimi, glej, je Stanka mlada —
vseh devojek najlepši, bujni cvet ...

Vzklikne Ivo: »Glej, to smo nabrali,
da osvobodimo svojo kri...
Še premalo? ... Kulin, ves moj dvorec
tu na plašču kot odkup leži!«

»Vse premalo!« dé s posmehom Kulin,
»ceno sodi živega blaga!
Kjer le hočem, tam dragó prodam ga,
zanje treba kupe je zlatá!«

In tedaj iz dvorca Boja stopi,
Boja, Ive majka sivih las,
dragocen nakit ji v roki sije,
milo prosi nje pobožni glas:

»S tem nakitom sem nekoč krasila
grudi svoje, ko mi cvel je maj;
ta spomin najdražji let mladostnih
ceni v zvišek ti darujem zdaj!«

»Ni dovolj?« bolestno vpraša Ivo,
»svojo sabljo — svoje hiše čast —
ti navržem, Kulin, in dovoli,
da mi sužnji zopet bodo last!«

»Vse, kar tu leži, vse je premalo,
to za tristo je, za Stanko nel
Dam jih tristo, Stanka mi ostane,«
Kulin mrzlo v kneza se ozre.

Mati Boja solze vroče lije:
»Solze te iz majkinih oči
naj pretočijo se v niz draguljev,
še te solze, Kulin, vzemi til!«

Tiho... Ivo v dom poslednjič plane,
s sveto se podobo vrne spet
in prinese z njo srebrn lestenec,
ki ji svetil je od davnih let...

»Ivo, sinko, čuj me, kaj si storil!
Dom razrušil si do golih tal!«
majka Boja žalostno zastoče,
k ikoni jo skloni srčna žal.

Od podobe pa se več ne dvigne,
v boli počí materi srce...
»Daroval največji sem zaklad ti,«
Ivo Kulinu ponosno dé.

»Dosti, Ivo!« Kulin naglo dahne,
»konec bede tvojih je sirot:
sužnje si odkupil — vsi so tvoji!«
Vzame ga od Kneževiča pot...

ZAGREB

*L*epo, véliko, gosposko mesto,
Zagreb, glava ti hrvatske zemlje,
plodovita je ravnina tvoja,
vinorodne so gorice tvoje,
Sava ti, slovanska reka bistra,
pere znožje in glasno pripeva
tvoji rasti, tvojemu razkošju!

Senčni gaji, s cvetjem posejani,
v hlad zatapljajo tvoj vik in šum.
Bela cerkev, stolica ponosna,
na višavi pod nebo kipeča,
razgleduje se na pestri vrvež,
ki po tvojih ulicah in trgih

*kakor mladega življenja reka
živ preliva se iz dneva v dan.*

*In seljaki in seljanke vate
s podeželja vro s plodovi zemlje,
momci zdravi in devojke krasne
pletejo se v slikovite vence;
spev, pol radosten in pol otožen,
mlade duše vznáša, pribrenkava
tamburica drobno melodijo,
v kolo vije se brezskrbni svet.*

*Sveti Marko z grozo se ozira
na temelje stola mučeništva,
kjer ovenčan je z žarečo krono
bil Matija Gubec — kmetom kralj.
Božji hram varuje prah presveti
zemeljskih ostankov dveh junakov:
glavo sta za blagor domovine
v plen krvnikom položila Zrinjski
in zaveznik njemu Frankopan.
Ob prometnih žilah, drevoredih
in cvetočih lelah spomeniki
slavnih so sinov domače zemlje*

razpostavljeni v ponos rojakom.
Bron in kamen glasno govorita
o velikih, težkih, burnih časih,
ko dejanjem so svetili vzori,
plameneči za domovja slavo,
ko je Jelačić potegnil sabljo
in sovražnikovo strl oblast.

Naj prijazna ti usoda vlada,
Zagreb šaroviti, naj vse duše,
naj vsa srca tvoja srečno vodi
Josip Juraj, naš vladika — knez!

Je to misl special. Zpb.?
Kot o tvoj poslovit brata etc

BAN JELAČIĆ

1801—1859

Što Bog daje i sreća junačka!

Jelačićevo geslo

*Glas leti po očetnjavi,
kjer Slovan na jugu biva:
»Vsi smo zvesti majki Slavi,
ista v nas je krvca živa,
kar učil nas brat je Gaj,
to ostane vekomaj!«*

*Jelačiću generalu
narod bansko čast pokloni,
ob navdušenja navalu
nanj zaupno se nasloni:
»Pravde si zaščitnik strog,
naše svobode prorok!«*

Pesem ori, godba svira,
grom topov grmeč naznanja,
da čas suženjstva umira,
ko Hrvat v dar poklanja
srbske cerkve svečenik
Rajačić molitve vzklik.

Sprejme Jelačić Ličane,
vsa se Krbava razmahne,
Krajišnikom razigrane
duše mlade moč predahne,
vse Primorje zavihra,
svoje mu sokole da.

V štiri struge se razlije
njega vojska zmagovita:
Talijane plašne bije,
v Budo mahne vsa srdita,
Beč užuga silni meč,
Turka ukroti besneč.

Jelačića vsi Slovani
kitijo z junaško slavo
in vsi v bratskem krogu zbrani

pod trobojno so zastavo,
duh ilirski razprostrè
nad zemljè se slavske vse.

In iz roda v rod prehaja
v trajnost mu ime spomina
in pravljìčni čar obdaja
matere hrvatske sina,
Jelačiću Zagreb vdan
dvigne spomenik krasan.

ČELE-KULA

1809—1878

*Stoji tam mesto Niš, stoji
in v turški sužnosti ječi.*

*A Srb si iz trpljenja
želi osvobojenja.*

*Kdo toliko moči ima,
da narodu pogum vzravna?*

*Naj brez odpora gleda,
kako mori ga beda?*

*Mogoče je v teh časih zlih
orožje samo jok in vzdih?*

*Kje je junak, da z rajo
gre na osvetno vstajo?*

*In Stevan Sindjelić vzdrhti,
od jada stisne meč v pesti.*

*Glas gre po očetnjavi:
»Z menoj na ples krvavil«*

*A Turka je nešteti broj —
kako šibkejši v bran mu stoj?*

*In v jarke za okopi
z junaki Stevan stopi.*

*Da vragu se ustavi pot,
smodnika vsujejo povsod.*

*Le iskre ene treba —
pa vse zleti do néba.*

*Naval je Turka strahovit,
za Srbom pada Srb ubit.*

*Že v srbsko taborišče
stezé si dušman išče.*

*Tedaj pa Sindjelić veli:
»Nihče ne sme mu živ v pestil!«*

*Trenutek le ... grom ... strela ...
Smrt Srbe je objela ...*

*Ker živih borcev ni dobil,
se paša je raztogotil.*

*In črne misli snuje,
krvnikom poveljuje:*

*»Ker živih psov mi ni v roké,
mrličem vzemite glavé!«*

*Na nečloveško delo
šli Turki so veselo.*

*In vzdati jih v stolp veli ...
In Čele-Kula tam stoji ...*

*In glava tam ob glavi
strmi in nemo pravi:*

*»O, bratje, glejte, čujte nas —
maščujte nas, maščujte nas!«*

VLADIKA JOSIP JURAJ

1815—1905

*D*uša njemu plemenita sanja,
srce si odgovora želi,
kakšna naj ljubezen bo brezdanja,
ki mogočno v prsih mu gori,
da vsem bratom v srečo se in slavo
razprostre nad širno očetnjavo.

*Ni Sloven le blesk na travi rosni,
Srbin v tuje morje ni vtopljen
in Hrvatni ni pogled ponosni
s tesno domačijo ograjen:
rojstvo vsem iz iste korenine,
bratje vsi slovanske smo družine!*

*Ista kri po žilah naših polje,
naši je besedi isti vir,
naša moč naj vre iz skupne volje,
bratstvu naj umakne se prepir,
s čistim srcem domovini služi,
kdor se pod zastavo isto druž!*

*V Djakovu postavi dom vladika,
božji hram postavi v čast Boga,
kist ga okraši umetelnika,
dleto mu visoko ceno da,
kar lepote duh pobožni zmore,
dahne v posvečene jo prostore.*

*Z Bogom se vladika pogovarja,
njemu toži naroda gorje,
nanj naj lepših časov sveti zarja,
veličastnejša od dne do dne,
da duha bo narod vzel k poletu,
da med prvimi bo stal na svetu.*

*Josip Juraj roko dobrotvorno
nad vso zemljo v blagoslov razpnè
in kjer je srce najbolj uborno,*

prvi tolažeč se tja ozre,
znanost in umetnost pospešuje, *pevost*
njima v prid najprej največ daruje.

Koder govor naš na sluh udarja,
dela tam razglašajo ime,
narod ga s ponosom izgovarja
in med prve stavlja ga možé,
vekomaj živi mu veličina,
lažna mre kleveta in temina! *lipava +*

bereda zaradi lepe
In ko blagovestnik v smrt zasanja,
iz gomile plane opomin:
Treba nam je žrtev in dejanja,
treba nam poguma in vrlin,
vsakemu pa vedno in povsodi
domovina prva v mislih bodi!

KRANJ

*N*aslanja ti okolje sama skala,
ki drzno se je pod nebo pognala.

O, naših je gorá to veličast —
v njej naroda glej moč, ponos in rast!

Z grebenov in od sten zdravilno lije
val zračni na prijazne domačije.

Na strehe, pota in v dreves šepet
poveša solnčnih žarkov se blesket.

Valovi Save v znožju ti šumijo
prastaro, vedno novo melodijo.

V njo pada strojev in koles ropot —
napredka in blaginje znak in vzvod.

Poljá zorečega okvir ti klije,
od sela k selu mreža cest se vije.

In na pokopališče tiha gre —
Slovincu pač svetejše ni cesté!

Presrečna zemlja vase je sprejela,
kar naša kri bogastva je spočela.

Prešeren naš, po duhu velikan,
ima poslednji tu svoj mirni stan.

Do groba mrzle, tajne globočine
luč sije večna iz nebes višine.

Od vseh je neizpolnjenih željá
poslednjo le utešil grob mu ta:

Domače zemlje ga odeja krije,
iz strun premila pesem tožbo lije ...

V grobu. 91

*In v srcu nosil trojno je gorjé
on, ki rodilo Sorško ga poljé.*

*V viharju je trpela mehka duša,
dom mu gradila je zelena ruša.*

*Ko razboljenega srca je mrl,
bodočnost naroda je srečen zrl.*

*Ta sosed je Prešernu — Simon Jenko,
ob grobu je poveznil čašo grenko.*

*Ta groba dva, ta sveta groba dva --
o, naša, naša sta najbolj oba.*

*Tu genija, tu dva sta mučenika,
ponosni Kranj, lepote tvoje dika!*

PREŠEREN

1800—1849

1.

*O*b tvojem grobu naša srca
sanjajo,
časteč se tebi naše duše
klanjajo...

Kako se nam v ponosu prsi
dvigajo,
saj tvoje pesmi v njih plamene
vžigajo.

Življenje tvoje — tragedija,
žalost, noč,
a pesmi tvoje so studenec
poživljajoč.

*francoska, Jovan B. ...
tako "pesmi" 27. januar*

*Kot solnce vrh neba nevgasno
nam se zdiš,
ki v slavo našega rodu na veke
ti živiš!*

2.

*Kot angel z mečem ognjenim
pregnal si mrak,
ki ležal je na naši zemlji
tako težak.*

*In tvoje srce, globoki tvoj duh —
apostola dva —
šla preko mejá sta naših
v srce iz srca...*

*In duše so dvigale jake se,
zbujene iz sanj...
A duh, ki jih je dramil? ... Niso li tudi
streljali vanj?*

*A on je šel po plačilo si
tja vrh neba...
Izšel je iz nje, došel je do nje —
njegova je večnost vsa!*

3.

Iz src navdušenja nam glas kipi,
glas radosti, ponosa in češčenja:
Prešeren, pesnik večnega življenja,
na čast naj tebi slavospev grmi!

Umrje vse, kar se na svet rodi,
a vzdih tvojega so hrepenenja
v glasove se izlili, ki ne jenja
bogata cena jim do konca dni!

Na svoji zemlji tožni rod domuje,
v trpljenju rojen, stiskan in teptan;
brezupen ves tvoj sladki glas začuje.

Razmakne v dalji zastor se teman,
pokaže svet se, kjer Slovan kraljuje,
tvoj glas proroški naš oznanja dan!

Jaroslav Janiš Prešeren

PETAR MRKONJIĆ

1875—1921

Za krst častni i slobodu zlatnu!

Troboj
Ercegbosanska krščanska raja
od bolesti vije se v okovih,
zemljo rodno vroča kri napaja,
plamen gospodari po domovih,
polimesec o vsevladju sanja,
križ v ponižanja temò naklanja.

Krik oskrunjene časti devištva,
dece jok in mater tiha groza,
nema bol junakov mučeništva,
opustošena ravan in loza
narod vnamejo k osvetni vstaji:
zmaga ali smrt naj pride raji!

Petar Mrkonjić začuje klice,
bratom na pomoč se naglo dvigne,
srd razpali mu junaško lice
in k zakletvi meča jeklo švigne: *Kocelj*
»Z mano vsak, ki v srcu ti je vera;
že prepolna je trpljenja meral«

Zgrne se ob njem sokolov jata,
v prsih gnev, a v pesti nož in strela,
in objame Srb Slovenca brata,
kri Hrvatu v žilah polje vrela,
ena jih naloga složno druži,
večni pravdi ena duša služi!

V prah razmelje skalna se pečina,
a junaštvo Petru ne uplahne,
prva njemu skrb je domovina,
zanjo se mu sila vsa razmahne,
njej živi in zanjo sam četuje,
z bratom brat se zanjo z njim bojuje.

V njem je krvca Karadžordževića,
vnuk sokola sivega seljaka
vsem je borcem častna, živa priča,

kaj poziv je in poklic junaka:
Ena mati — domovina ena,
zanjo žrtev težka ni nobena!

*poročila
vredne
unovirke
prijem*

Bije Mrkonjić preljute boje,
trn opleta mu ponosno glavo,
a ko k zmagi dvigne hrabre roje,
lovor ga ovije z večno slavo,
in iz smrtne žetve prekrvave
spne se prapor svobodne države!

Z njega se sijajem tropramenim
kiti zemlja naša vsa prostrana,
in proslavlja s spevom ga ognjenim
vsaka duša mu v ljubezni vdana.
Veličina Petra k nebu zrasede,
rodni svet ga v pokoj sprejme vase ...

DALMACIJA

*N*aš ščit, iz sivih kamenov zložen,
Dalmacija ponosna, slikovita,
tvoj kras z davnine čarom je spleten,
v morjá si blesku slednji dan umita...

Ilirije tod bil je stan in meč,
slovanski rod je tuja sila trla,
a ko je bil naval najbolj grozeč,
v bodočnost vera tebi ni umrla.

Tod je zlatnike sipal Benečan
in mršil grivo marmornati lev je,
iz veka v vek je jačji bil Slovan,
junaštvo v njem budil in večal gnev je.

*Pero in lira — pričevalca dva —
v mogočnost sta porasla spomenika:
bogastvo v njem slovanskega duha,
bogastvo v njem slovanskega jezika!*

*Sinovi skal in hčere cvetnih leh —
pogledov žarkih kot utrinki strele:
stražarji ste na svojih rodnih tleh,
na rodnih tleh ste rože razcvetele.*

*Vam pokorava morja se vihar,
ko brod daljine razbesnele orje...
Kaj li mornarju grom in blisk sta mar!
Vam drugi dom je silno, širno morje.*

*Vrtovom tiha pesemca igra,
cipresa, lovor tajno jo šumita,
v sinjino se kristalnega neba
popenjajo grebeni Velebita.*

*Tako se dviga naroda zavest,
iz duše vsake šviga plamen isti:
do smrti vsak je domovini zvest,
njej vdan do smrti je v ljubezni čisti!*

Otoki razpostavljeni stojé —
trdnjave so na morskem dnu zgrajene,
in vse pečine eno govoré:
Ne vzame nihče nam pedi nobene!

Iz mest in sel in iz morjá valov
zakletev ena burno se oglašá,
kot glas velikonočnih je zvonov:
Dalmacija, vsa naša, naša, naša! —

Učelnica Freiburger
do zlat!

RANJENEC IZ PRILEPA

1912

*V*roča bitka vname se v Prilepu,
Srbin bije s Turkom se sovragom,
s prsmi, glej, junaškimi nezlomno
jez gradi mu pred domačim pragom.

*Meč se bliska, krogla k smrti žvižga,
dim s plameni se k oblakom vije,
Marko vojniki ranjen k tlom omahne,
kri mu iz globoke rane lije.*

*Bratska roka naglo ga prestreže
in na skrb k zdravniku ga odnese,
a iz ust besede ni tožeče
in oči junaku ne solzé se.*

Z veličastnim mirom Marko čaka,
da naj pride, kar že mora priti,
samo z majko, ženo in otroki
želel za slovo bi govoriti.

Sel spusti se kakor ptica brzo
v Markov dom, da svojce mu privede.
Naglejša je smrt: ta položi ga
v dom poslednji med domače grede.

In ko pridejo njegovi dragi,
prvo jim vprašanje zašepeče:
»Kaj je z Markom? Dejte, majka prosi,
da nas spet obsine solnce srečel!«

Trda jim resnica odgovarja:
»Marko kot junak poslednjo srago
svoje srčne je krvi potočil —
sebe dal je domovini v zmago.«

Nema bol jih dvigne od gomile,
nanjo so pogledi vseh uprti,
a ponosna lepeta beseda:
»Marko je umrl junaške smrtil!«

absent

Stara majka, žena in dečica
s križem poslove se od rednika,
v vzdih se ne izlije bolečina,
vsem je ljubav k domu prevelika.

V ALBANSKIH GORAH

1915

*Na zemljo domačo je groza dospela
in ljudstvo pregnala iz hiš je in koč,
kar trud je ustvaril, to smrt je požela,
še živim po žilah je kri ledenela,
ko pot je hitela jim v zimo in noč.*

*Albanske goré so usmiljene dale
begotnim zavetje — oj, skalnati grob,
in gávránov jate glušeč so vreščale
in sile viharjev besneče so gnale
ves narod, ves narod na zadnji pokop.*

*V obupa brezdanjega strašni bolesi,
ki vse kot železna dušila je pest,*

na zadnji strahotni in smrtni tej cesti
ostal v neizmerne ljubezni zavesti
kralj Peter je narodu svojemu zvest.

Ob njem sta sinova, mladeniča smela,
ob njem je vojniki užaljena strast,
a misel rešilna je vsem onemela,
vsem ista bo rana na vek krvavela:
ah, to je domovja ponižana čast!

In v kralju razmahne junaška se volja:
»Oj, bedniki, pojdite, kamor vam mar!
In čuvajte žene in deco in polja,
ne strašim s sinovoma jaz se pokolja —
za dóma svobodo naj padem vladar!«

A nihče od kralja plašan ne izgine,
vsi v eno se zlijejo silno premoč,
k svobodi, k osveti za čast domovine
med trume sovražnikov mečev ostrine
vrnitve si režejo pot zmagujoč!

potovanja 28.!

SMILJANA

1917

*Oj, moj Staja, deci moji oče
in mladosti moje sen in sreča,
ako danes tvoja Smiljka joče,
joče, ker jo skrb teži moreča.
Došel si pod rodni krov betežen —
rana v prsih ni se zacelila —
tebi ni, junak, korak ubežen,
saj te je le želja privabila,
da bi se med svojci brž izlečil,
da bi se povratek ti posrečil
tja, kjer burna bitka ljuto hruje,
tja, kjer se svoboda naša kuje,
tja, kjer so nevarno te ranili,
meč začasno ti iz rok izvili,*

plac

*tja, kjer vsak junak in vsak je prvi,
brat naš vsak po delu in po krvi.*

*Tvoja Smiljka ti, moj dragec, streže,
rano ti s hladečim oljem veže.
Glej me, ljubec, z žarkimi pogledi,
ki so mi razvneli dušo mlado,
sluh odkleni ženini besedi,
rose daj na mojo srčno nado,
da bo radostno spet cvet pogнала,
črn prepad nesreče izravнала!*

*Troje te sinov junačkov čaka,
troje hčerk — njih sokolica vsaka —
treba jim očeta je rednika,
treba je v življenje jim vodnika.
Tvoja Smiljka — oj, naj jaz usahnem,
da le kal življenja v té predahnem!
Dam ti zdrave bele grudi svoje,
da izlečim bolečine tvoje;
dam oko sokolje svoje smelo,
da boš na sovraga metal strelo;
sluha svojega ti dam ostrino,
da sovraga slutil boš bližino;*

dam dlani ti svojih žulje črne,
da se ti junaška sila vrne;
svojih nog ti dam stopinjo varno,
da v sovraga planil boš viharo;
dam ti misli svoje, svojo vero,
da se v tebi dvigne tisočero
vse, kar borna duša zna in hoče;
kri iz žil dam svojih ti, da vroče
v té prelije se, moč te prevzame,
zopet te za novo borbo vname!

Oj, moj Staja, kaj ti lice plahne?
Naj poljubec nanje Smiljka dahne,
da žarelo bo, od solnca žgano,
da grozilo bo, od krvi prano!
Joj, moj Staja, veš, kako sta rada
grlila se dva golobca mlada?
Ti si grulil mi popevko milo,
prvo dete nama se rodilo;
ti ponosno hodil si po vasi,
drugo dete nama se oglasi;
ti prepletal s strunami si petje,
detece rodilo se je tretje;
z novo izbo hiša se poveča,
dete je četrto dala sreča;

kaj tary
znelaraje
me paca
sib. nar
opre

k vrtu si prikupil plodno njivo,
peto dete pride ljubeznivo;
in ko že je vojna zavihrala,
zadnjega sem sinčka tebi dala...

Čuj, moj Staja, slušaj prošnjo milo,
dvigni se junak in mož in oče,
mlado solnce nam bo posvetilo,
jutro dojde v sreči vihrajoče!
Komu naj pomaga nova žrtev,
kaj junak je domovini mrtev?
Jutro mlado, solnce sreče, vstani,
nam in domovini ga ohrani!

— — — — —

Ne? ... Ti več ne čuješ ... in bledica ...
lega ti na trudna tvoja lica ...
Ljubi moj, edini moj, moj Staja —
s kakšnim pravom smrt poté prihaja? ...
Če prihaja, če te vzame — bodi!
A to milost mi nebo prisodi:
naj se zadnjikrat naté privijem,
dušo naj junaško ti izpijem;
vase naj prevzamem srce tvoje,
da hrabrilo bo življenje moje,

*ojo
vsi
vse
morte!*

da otrokom tvojim v dar ostane,
kar lepote v duši je nabrane,
da iz srca tvojega bo vrela
vekomaj ljubezen nezgorela...

GORIŠKO

1918

Vzdih in ukaz

O, bratje, bratje, kaj bo zdaj?
In kje so naši sinovi?
In kje je goriške deželice raj?
In kje so naši domovi?

Vse bilo je ... In ne pride več? ...
Mi, kolikor se nas je ognil meč,
iz src, iz dela bodočnost snujmo,
v pekočem trpljenju voljo kujmo!

IDRIJA

V globel si stisnjeno, rudarsko mesto.
Mordà se tu izteklo je življenje?
Kdo naj svobodno, ravno krči cesto
iz temne globočine v beli svet?
Rudarja volja, bednih rok trpljenje!

Saj kdor iz jame hodi solnce zret,
srca ga drami burno hrepenenje,
iskreno z njim navdan je in prevzet,
svobode si želi, k svobodi hoče
duha mu koprnenje vroče.

Ti črni mož, ti mož rudar!
Kako je mračno ti upadlo lice;

koval si v jami drugim drag denar
in sebi do življenja kos pravice:
iz rok do ust, kaj ti vse drugo mar!

In vendar, brat moj, ná v pozdrav rokó!
Zaveznika si iščiva resnice:
kar s svoje volje priboriš močjó,
to je le tvoje po najvišji ceni —
kdor vzame to, nasilno te opleni!

Ti črni brat moj! Nič ne plaši me
pogled tvoj izpod čela nezaupni:
vsi gnani na semenj smo skupni —
pero in kladivo v nakup po ceni eni!
Naj ta pravičnost morda straši me?

A kakor črn si in zlovoljen, brat,
tako si v srcu plemenit in zlat
in vdan tako si z dušo sotrpinu;
na težkih si izkušnjah prebogat
in še mladost spi v žalem ti spominu.

Rudarju žena čuva dom in hram,
mladenka plete čipke bogatino,

mladenič ne vprašuje kod in kam:
v temino za očetom se pogreza,
med kamenje za bornim kruhom seza.

Ob mestu vije lok se hladnih šum —
je li to ob ogromni krsti venec?
Na gorah zarje se užge lesteneč,
moreča z duše odvali se peza —
ponos vzravna rudarja in pogum!

W Joante! Ne jeunt,
dano lot
dovek hvat
pelin doveo!

Ve, de li moral velaf ped
a ne ul, hej in tako.

MARIBOR

in goslo ali Kozjak
U Mar i bor (delo in borba)

U trdil si na severni se meji,
obrambni jez iz duš in mišic spet,
naš Maribor, slovanske lipe veji
zavesti narodne ponosni cvet!

Zeleni Kozjak s Póhorjem čuvarja —
v višave dvojni sta kipeči val,
v zavetju tem marljivost rok ustvarja
in dviga plodovitost rodnih tal.

Nad tabo se Kalvarija popenja,
po njej vise bogati venci trt,
med hišami šumi šelest zelenja,
do vrta se vrsti dehteči vrt.

Pozdrav pojó Slovenske ti gorice,
pri Račjem pa samuje sivi stan,
ostrili tam zarotni meč pravice
so Zrinjski, Tattenbach in Frankopan.

Med seli sadno drevje pne šotore,
sloveča Fala v daljo luč podi,
na jugu tjakaj do Rogačke gore
prostrano Ptujsko polje zeleni.

2
aflele m
vondur
majki vsejse
povrne!

Mogočna Drava ti podolje reže,
od vzhoda nosi bratski vzklik in vzdih
in davno prošlost z našo dobo veže,
buči, grozi vihar src ranjenih...

Sovražni so navali te dušili,
s pogubo rodu našemu preteč,
a naš ponos se ni uklonil sili,
boril se je, k svobodi hrepeneč.

Zvestoba v dušah, v srcih volja čvrsta,
na boj pripravljena junaška pest —
tako se borcev je množila vrsta,
pogumno šla je do svobodnih cest!

*Naš Maribor, ni dneva, ni minute,
da v težo svojih bi nalog ne zrl:
osvetnik ti usode bodi krute,
ko bratom boš okove robstva strl!*

*Tvoj Trg svobode naj se tja premahne,
kjer naših sester se zatira spev,
slast upanja naj v vsako dušo dahne
v moč zmagovito zlit naš črt in gnev!*

*Škare je bilo bogastvo
vseh in vse!*

JUNAK VOJANOV

1918

» *M*aribor, ti lepo naše mesto,
gnezdo naše severno sokolje,
hočeš, moreš li ostati zvesto,
da ti ne utone plodno polje
v dnu pohlepa tujega poplave?
V venec si zelenega Pohorja
vtkan dragulj slovenskega ponosa!
Nad teboj svišči sovražna kosa,
da nam kruto zoži krog obzorja,
smrtno rani žilo naše slave,
pahne nas ponižane v sramoto
in zakuje v robstva nas grozoto!«

*To junak Vojanov beseduje,
brke gladi, sabljo priostruje,*

*ni vse
vse
vse*

smele misli mu ljubav razvneplje,
ki razgreva ga do rodne zemlje,
bistro mu oko v daljavo gleda,
iz srcá do src hiti beseda...

»Ni gorje največje, če opleni
tuja roka te moči življenja;
tvoja smrt se dvigne v slave ceni,
če za dom ti v borbi žitje jenja.
A kaj, bratje, takrat naj storimo,
če prokletstvo nam na dušo pade,
češ, da rok prekrižanih stojimo,
ko se nam sovrag v domovje krade?
V rod iz roda pojde govorica:
glejte, vsak od njih je izdajica! —
Vse oči ta čas le v nas strmijo,
vprašujoč usoda se oglašá,
kakšna li bo končna sodba naša,
ki jo dela naša utrdijo?

V dušo nam ne sme prokletstva želo,
žig izdajstva nam ne sme na čelo!«

oi

Od besed ognjenih vsa razgreta
brž ob njem se zgrne borcev četa,
iz nožnice jekla strela švigne,
volja se junaška k borbi dvigne,

razleti nadutost se kričava,
v begu išče splešena zavetja,
vije slavna naša se zastava,
glas jo vznáša radostnega petja!

A Vojanovo oko je rosno,
ko zmagalec k nebu dvigne glavo,
klic domovje preleti ponosno:
Glejte našo severno trdnjavo! —

DEČKO

1918

*S*veti se nebo v krvavi zarji,
grom topov bobni in zemljo stresa,
k zadnji, odločilni bitki zbrani
pri Solunu naši so junaki.
Srbi in Slovenci in Hrvati
meče so s prisego priostrili,
da desnica vsaka prej odpadi,
preden bi orožje izpustila,
ki ga hočejo do zadnje srage
domovini v slavo vsi vihteti!
Pride naj, kar sreča da junaška!
Dosti je krvi, grobov je dosti
in preveč je strašnega trpljenja —
treba zmage je in z njo svobode!

Pero se Lazarević junaški
v val zaganja ljutega sovraga,
iz topovskih žrel gradi jezove
stebrov plamenečih in morečih.
Preko teh jezov nihčè ne more:
peklo je odprlo svoja vrata,
da požirajo sovražne čete.
Kogar smrt ognjena ne doteče,
beg se zdi edina mu rešitev...

Pero konja potreplja po bokih,
z njim se, z Dečkom svojim razgovarja:
»Vidiš, Dečko, mili moj sodruže!
Smrt pred nama strašno gospodari,
razdrobili smo sovražno vojsko,
moč sovražno strli smo, zlomili!
Tamkaj v dalji iznad domovine
dviga se, prižiga jutro zlato —
zlate je svobode to predhodnik,
novega življenja je znanilec!
Dvajset let si, Dečko, meni služil,
bil med zvestimi si najzvestejši,
ki je spremljal težka moja pota,
ki je priča bil naporom silnim,

ki je gledal žalost domovine,
ki naj zdaj nje slavo občuduje!
Čuj, na vsem, kar sem za narod storil,
Dečko, ti imaš pošten svoj delež!«

Dečko se ogleda h gospodarju,
mukoma mu tiho odgovarja:
»Moja moč nagiblje se k zatonu.
Ni ubila me sovražna sila,
niso me izčrpali napori,
ni me strla žalost domovine —
radost, sreča me je umorila!
Lahko v boje sem prenašal tebe,
ni težilo tvoje me orožje,
gladile so tvoje me ostroge,
tvoje sem hladil krvave rane.
A svoboda svete domovine,
njena sreča, njena glasna radost,
nje kipeče in ponosne pesmi —
vse to je tako ogromna peza,
da ne zmore je tvoj zvesti Dečko!
Daj, moj gospodar, prepleti grivo —
v zadnjem boju meni razvihrano —
s sinjim trakom, z belim mi konopcem
in z rdečo svilo jo prepleti,

da bo svatovsko mi vrat okičen,
in odmakni se izpred pogledov,
da zajamem vanje jutro mlado,
ki prižiga se nad domovino!
V ta sijaj naj moj rezget odjekne,
v tem sijaju naj moj vid ugasne!«

Konj na prsi Peru vrat nasloni,
ta prepleta grivo razvihrano
s sinjim trakom, z belim mu konopcem
in z rdečo svilo jo prepleta
in odmakne se izpred pogledov:
vanje Dečko jutra svit zajame
in rezget v daljavo mu odjekne,
spne se — pade — vid očem ugasne ...
Pero svatovsko pogladi grivo,
solza porosi mu blago lice ...

lastni lep, a izredno
sijava

LJUBLJANA

*P*ozdravljena, Ljubljana bela,
pod sivi Grad postavljena,
pol vedno moška, pol vesela,
v razvojno pot napravljena!

Vršacev naših sneg in hosta
soseda zvesta tebi sta
in branita, da megla gosta
z Barjã preveč ne dela zla.

Šentpeter kmetom potrkava,
Miklavž gosposki nosi glas —
saj taka si, Ljubljana, prava:
po sredi mesto, zunaj vas.

*Tam avbe zlate, bele peče,
na oknih nagelj, rožmarin,
tu ljubke deklice šumeče,
možjé resnobe in vrlin.*

*Tam roka pridna, dobra sreča,
zakladi zemeljskih dobrot,
od tu umetelnost sloveča
v široki svet si krči pot.*

*Poljá in vrtov zelenjava
ob tebi spleta venec živ,
v cvetočih lehah mesto plava,
a govor ni mu brez kopriv.*

*Iz strojev tamkaj ropotanja
obeta žuljem se drobiž,
kdor je doslužil, njega v spanja
nevzdravnost sprejme Sveti Križ.*

*Kam naši begajo koraki,
gre nam za zdravo rast mladik —
vse strogo to motré prvaki:
Prešeren, Trubar in Vodnik.*

2

Minulost čuva svetle dnove,
ko plamen src in moč besed
podila robstva sta mrakove,
k svobodi dvigala naš svet.

Vrh Grada danes poigrava
z zastavo solnca se sijaj —
Ljubljana naša, bodi zdrava,
ostaneš naša vekomaj!

Bojajo se ob lastni besedi
pohlestvo mi tuoli srebrne
gotelov, hpiš & lahko „izobrod“

SVOJCI

Tuga mi je, tuga mi je srce obujala ...

— — — — —
Dugo j' oka, blizu j' srca moga ...

Istrska narodna

1.

Ko dan umira in se bliža noč,
srce viharo si želi pokoja;
a više, dalje hoče duša moja —
razbit je padel z nje temè obroč.

Kako se v naših prsih dviga moč,
želeč si dela, truda, ploda, boja,
da se do veličastnega razvoja
razmahne narod — v sebe upajoč!

Srce drhteče rani mi spomin
kot dih strupen in kakor meč nabrušen:
Herod je bil ti kum, slovenski sin!

2
1
O, mnogoteri dom nam je razrušen,
a vzdramljen iz polblaznih bolečin
junak na novo delo gre navdušen!

2.

Če so nam vzeli kaj, smo to imeli,
v praznino pot grabljivih rok ne gre!
Kako bi se na svojem solncu greli,
ko nam so ga zastirale meglé?

Po gorah so kresovi nam goreli,
znaneč, kako nekod mrjo ljudjé;
a kadar v dušah bodo vseh vzplamteli,
o novem naj življenju govoré!

Da sebe dvignem, tebe bom ponižal,
iz tvoje bede kujem svojo slavo —
ti boš skesan se po kolenih bližal ...

A narod piše tako si postavó:
Jaz sam bom sodil in bom njega križal,
kdor meni v škodo venča svojo glavo!

3.

Globoko reži, lemeža ostrina!
Še globlje, jačje! ... Reži prav do dna!
Le zdrava sme nam v njivo korenina!
Če sebi delamo, je greh mordà?

Kalo
opazila? ...

Naj lačnim raste in zori novina,
zakladnica je naša zemlja vsa!
In sebe sami rešimo pogina —
le brž, da ne zaloti nas temà!

In da prežarna luč mordà ne vzide,
ki bi udarila s slepoto nas,
da bi ne vedeli ni kod — ni kam!

Roditelj je Slovanom skopi čas,
in kakor da na vsem si svetu sam,
pripravljen stoj — pa naj karkoli pridel!

4.

Najstrašnejša beseda — izgubljeno!
Kdor zna živeti, ta je ne pozna:
iz njega novo žitje je rojeno,
če vsem da, kar najlepšega ima!

*Srce, od plemenitosti vzneseno,
kot žarek je, ki sveti nam z neba:
vse z volje silo je oboroženo,
kar luč zbudi in mu ponos vzravna!*

*Sleparstvo, licemerstvo in lizunstvo,
prodani brat za Judežev drobiž —
če kaj, le to je podlo svetoskrunstvo!*

*Kdor kriv si, to popotnico dobiš:
V vek brani vstop prokletstva ti begunstvo
v domovja svetega naš paradiž!*

5.

*Srce ponosno, kot iz jekla dlan —
tako obhodil bi slovanske meje,
da tožnega ljubezen spet ogreje
in dvigne ga, kdor v zlo je zakopan.*

*Na delo, bratje, vsakdo je pozvan,
kdor s slutnjo gleda mirno in jasneje
in ve, da gine hitro in hitreje,
kdor solzam le je in obupu vdan!*

Bodočnost je, sicer bi nas ne bilo,
ker ona k nam pošilja tisto moč,
ki v nas plodi ustvarjajočo silo.

Bodimo kakor jezdec vihrajoč,
ki je dopolnil dano naročilo,
boreč za dom se in za dom mrjoč!

Gledanje

IVAN TAVČAR

1851—1923

*K*o solnce pade na večerno stran,
v pokoj se cesta izgubi življenja,
mož k javni sodbi dvigne čisto dlan,
ob njem plodovi borbe in hotenja...
Okoli v ponosu je razžarjeno,
saj vse, kar je lepota srce rodilo,
v plitvinah ni vsakdanjosti vtonilo —
ostane, v last nam vsem podarjeno!

Vihar mladosti, hrepeneči k vzorom,
pojoč popevke boja in ljubavi,
donesel zmago mislim je, naporom,
ki voljo naravnali duši zdravi
k ustvarjanju so, k darovanju.

In kar je skritega na dnu srca,
izraz in lik je vsemu dan v duha
nikoli mirujočem valovanju.

In če iz jadne duše vzplava klik,
to ni odjek le svoje bolečine,
in mož ni lastne radosti glasnik,
kadâr se mu beseda vzpne v višine:
zrcalo je in slika dobe svoje,
srce mu rani tuje boli meč,
in ko navdušen govori in poje,
v njem tisočerih čuješ glas bobneč!

Resnici je posestrima lepota —
moč neizčrpana, neizčrpljiva,
ki v njej usiha zloba, strast in zmota,
z njo čisti se plevela plodna njiva.
In množica, v obupu sklonjena,
spozna življenja cestovanje pravo,
samozavestno dvigne k solncu glavo,
na vzor in zgled krepkó naslonjena.

Pravica ni življenju zlata pena,
človeku plemiču je ščit in grb,
in takrat te presune njena cena,
ko solzo tuja ti izžeme skrb.

*In vselej dvignejo se vojevat
za drugih pravdo vse moža vrline,
ime pa njega črta se takrát
v človeške duše, v knjigo zgodovine.*

*A vsemu vir in konec sila ona,
ki veže z zemljo dušo in srce:
ljubezen domovinska — brez zatona
iz veka v vek mogočni plamen gre!
Kjer hoče se težav, skrbi in boja,
pogumu se umakne dvom in strah,
v ljubezni tej spočeta dela tvoja
življenja večnega so solnčni prah!*

*Zemljó in narod stisnil si nasé;
še več! ... Na duše dno si vzal ju k sebi,
in kamorkoli tvoje gre ime,
oba sta zvesta spremljevalca tebi.
V besedah tvojih vriski so in jadi,
ki v naroda se bistvo lijejo,
krasote in bogastva vsi zakladi
iz tvojih del nesmrtno sijejo.*

*Ko solnce pade na večerno stran,
v pokoj se cesta izgubi življenja...*

Naj! ... Saj ne vgasne véliki tvoj dan,
življenje novo se samo začenja!
Nevidno, tajno tja prehod je spet,
pripravlja Slava večnosti prostore:
zgradil, umetnik, si svoj drugi svet,
ki smrti senca vanj ne sme, ne more!

Yhan!

NOVO MESTO

*Vesela ti dolenjska stran,
zeleno, valovito morje!
Dlan žuljava ljubeč te orje,
nad tabo plava solnčni dan.*

*In Novo mesto se ljubó
nad Krko je temotno spelo,
z vrtov se cvetjem je odelo,
objema s hladom ga drevó.*

*Na griču Srečko je zvonik
zgradil za kažipot v nebesa,
in komur jad srce pretresa,
mu svetec blag je tolažnik.*

Nad vodo se je dvignil zid
tihotnih celic samostana,
kjer bila mu je tečna hrana,
kdor hodil se je z njo krepit.

Tam Ladislav je skrbno plel
domačega jezika njivo,
pogleda v širni svet skrbljivo
ravnal je oče Rafael.

In skromni je Bernard menih
števil vozlal, razpletal tajne,
a Hugolin je v speve bajne
srca prelival vrisk in vzdih.

Po mestu, vase zatopljen,
prohajal Janez je Trdina,
v njem istina in nje ostrina —
pred njim, za njim tak ni noben!

Tu znanosti, omike svit
od davne dobe se utrinja,
s pogumom se navda stopinja,
da gre z življenjem se borit.

K rojakom belim pot drži
čez bližnje gozdnate Gorjance,
a Trška gora nam zaspance
s poredno pesmijo budi.

Ob Krki tjakaj v savski val
razgrinja plodna se ravnica,
tod naroda se govorica
pojoč pretaka v smeh in žal.

Navmes razsipane vasi
in razpostavljeni gradiči;
kjer bili so ujedni ptiči,
zdaj naš je glas in naša kri!

Vesela si, dolenska stran,
stoluje tebi Novo mesto,
ki naj ga sreča spremlja zvesto,
naj solnčni ne zaide dan!

Opaziti bi se ga dalo
premeto obupane!

NAŠ ČLOVEK

***J**z Mesta — bil je tamkaj po opravkih:
sodnik iz naroda je tehtal pravde —
domov se vrača peški; lahko bi
zapregel lastne konje, ali kača
železna bi ga potegnila naglo
skoz semiški predor v Krajino Belo;
pa ne! ... Sedel je skoro mesec dni,
pozvan k prevažnim poslom na sodišče.
Odrevenele menda so mu noge,
zastala kri je v žilah, grudi je
pretesno stisnil vzduh dvorane mračne.
Razgibati se mora, razmajati,
pogona svežega je treba krvi,
naj v pljuča plane belo, mlado jutro,
predahne misli njega mu vedrinal*

*Sodnika ljudskega poklic je časten,
a kmet, ki ga je zibala svoboda,
jetnika čuti se v oklepu sten,
čeprav enak učeni je gospodil!*

*Kmet ljubi polja plodno, širno ploskev,
šumenje loz mu spev je tihih orgel
v svetišču veličastnem pod oblaki,
po travnika zeleni mu preprogi
lagoten spe korak do ljube trte,
ki zidanico senči mu na gori!*

*On, Jure Bajuk, sodil je, razgrabljal
na sodnem dvoru vse slučaje s srcem,
ne z golim pismom le in z mrzlo sodbo...
Na primer: Marko je in sosed Ive
z mejnikom vsak označil svojo zemljo.
A noč prestavljala je kamen sem
in kamen tja, da nisi nikdar vedel,
kako in kaj — čigavo: moje — tvoje?
Prišli so doktorji in zemljemerci,
ugibali, odločali, pisali —
a Marku je in Ivu svoja glava
nad vsem papirjem tkala svoje misli.
Besede so se prekresale v borbo*

za lastni prav — ob kamenu je brusil
hudič si kremplje, da svoj plen ugrabi.
In Ive, Marko sta se spoprijela,
s pestjo drug drugemu dokazovala,
kje teci meja, kje je pravde konec:
jezika moč prešla je v trdo pest
in v kalanico iz pesti, po glavi
zdaj tej, zdaj oni iskajočo mejo...
V tem tepežu dveh pobesnelih zlomkov
naposled Ive onemore mrtev —
najprej pod nož, potem z njim v črno zemljo,
a Marko z lancem za pestmi v zapor!

In Jure zdaj naj sodi... Kdo je kriv?
Poštena, trezna pamet morda? Ne!
Ped zemlje bila je peklerska njiva,
kjer je zorela vražja zél slepote,
ki v strast razburkala je kri in dušo.
In še — na vsakih sto let tak pobjoj!
Ne, človek naj ne sodi — Bog naj sodi!

Popenja Jure se v rastoči dan.
Žolnirji razčesali so Gorjancem
zeleno grivo bukev in mecesnov,
preveznili so z vrha v dve strani

Lo je ...
ob ...

udobno cesto, ki kot siva kača
previja se po sencah rosne loze
in v lesk se plazi solnčnega podolja.
Za hrbtom — tuja zemlja, mrzli svet!
Pred licem draga zemljica domača,
pogreznjena v kadunjo zelenila,
ki valovito plava do obzorja,
kjer Klek molči kot lev na prežo zleknjen.

Že ga pozdravlja vonj domačih tal!
Na levo dviga Gere se planica,
ki mah-baržun ji krije teme skalno,
na levi v dalji pa svetlika že
smaragd valov se Kolpe mrmrajoče,
ki ljubo, znano pesem pošumeva
pod belo skalo, kjer mu rodno gnezdo
med trtami čepi — Božakovo!

Dom — sveta in presveta ti beseda!
Nanj si pripet, privezan, prikovan
z nevidnimi vezmi, ki bi močnejših
kovač orjak jih Rok ne znal skovati,
ta Rok kovač, ki čašo ti razmelje
z zobmi, ko se kot čep nasrka vina!

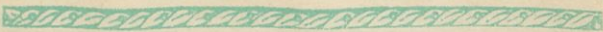
Deset še, pet korakov ... in že gleda
vanj streha rodne hiše, na hodniku
Martinek sin; a ne zbeži k očetu,
v dom se okrene in na glas zavpije:
»Oj, mati! Sestra Katka, oče — oče!«
Zalaja Črt, se trga na verigi,
ob jasliah par konjičev zarezgeče,
zamuka krava, beloruna ovca
na pragu zastrmi, golobov jata
od vseh strani se zlije na dvorišče,
muc Miško dvigne rep kot krivo sabljo,
petelin Kokec zaprhuta s krili,
iztegne vrat, ponosno zakrlika:
domača vsa živad začuti zvesta,
da vrnil se je oče — gospodar!

In žena gospodinja, deca, hlapec
ob Juretu gnetó se in vprašanja,
odgovori se pletejo vsekrižem,
Martinek spne na prste se, z ročico
očetu seže v žep, ves radoveden,
je li v njem dar za grlo in za igro ...

A Jure Bajuk, pol vesel, pol resen,
z očmi pretiplje blagimi ves dvor,

ves dom objame s skrbnimi pogledi
in preudarno, vešče brž presodi,
kako so mu ravnali domačijo...
Ta domačija — to ni samo zemlja,
ne hiša le in kozelc, hlev in kašča,
ni žena le in deca — to je več:
to so skrbi in to je radosti
prepolna čutara, ponosa vrec,
vzgon tvornosti, to zgradbe so na žuljih,
utrip srca odmeva vsak njegov
v tem domu, v deci je njegove duše
poštena misel, spoštovanje dela
vse roke giblje, vsak korak usmerja
v zavest nikdar izčrpanih dolžnosti.
To je majolika, nalita z vrhom
z napojem sreče in s pelinom brige,
ta, rekel bi, ljubezni strašna moč,
če bi velela: »Jure, daj desnico!« —
dal bi jo brez ugovora: Odsekaj! —
Potem za dve bi delala levica...

Opoldanski zapoje glasni zvon,
in veličastvo dneva preiskreče
popne v sinjino se neba višave.

Za mizo Jure se spusti, odlomi
kos hleba, vsa družina tja prisede,
spoštljivo, vdano zroč na gospodarja;
iz skupne sklede vsi zajamejo,
ki prédnje jo postavi gospodinja.
Oj, Jure, nisi li pristopil k mizi
Gospodovi, da sveto obhajilo
iz rok dobrotnih prejmeš rodne zemlje,
da mir ti pride v dušo, ki te gnala
izza Gorjancev je pod krov domači? ...

A po obedu neutešena,
neutešljiva sla ga dvigne v goro,
kjer zidanica mu na Repici
pozdravno pesem poje neizpeto,
ki srce le jo čuti in umeje.
Oj, Repica na solnce razprostrta,
kot bel oblaček dvignjena v svetlobo —
oj, zidanica — gospodar prihaja!

Kdo jih preštej, ki si jih že sprejela,
zvabila jih v svoj gostoljubni stan,
ko solza trt je v čašah jim kipela,
vrel sok krvi po žilah razigran!

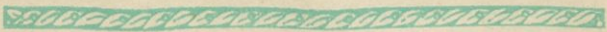
Prijatelji, očetje so in bratje
navdušeno si segali v roké,
ob vinski kaplji radosti so svatje
v besedo, pesem vlivali srcé.

Iz sodov pa duhovi čudotvorni
dovajali so šalo, vrisk in smeh,
odpadlo breme duši je uborni,
veselja blesk se je iskril v očeh.

Življenje burno zunaj je grmelo,
tu blaženosti se je dvigal hrup,
kar v prsih je razkošnega živelo,
do néba dvigal je mamljivi strup.

Da Repico njegovo bi zeleno
Florjan mu čuval in Mihal jo grel,
a kadar Martin spet dospe vzneseno,
naj vedno bi iz polnega zajell

Med trtami prohaja Jure, gleda,
premišlja, na rovašu šteje križe,

računa, kaj za dom bo, kaj za kupca —
da le brez Viničarja ne računa,
ki mu oltar krasita klas in grozd!

Pod brajdo se ustavi mu stopinja:
lepó obeta se meškotelj; rizling
z močjó ognjeno dviga se nad njega
in graševina meri se s tramincem,
burgundec v iskrah prasketa iz čaše,
a kraljevina plemenita — hojla
in hej in ah in ih — ta dušam lomi
molčanja pečat in na jezik meče
skrivnosti src in živih sanj privide.
In Juretu privre iz srca glas:
»Čuj, kdor si božji! Dobro ni človeku,
če sam v dobrotah plava. Pridi! Pridi!«

Ključ izgubi se v okovana vrata,
po laporju se oglasi stopinja...

BELA KRAJINA

Saj memo

Moj sveti dom...

Mr - bistro me!

Deželica, polna prelestne lepote,
s cvetovi posuta, z gozdovi prekrita,
prežarjena z bleskom solnčne toplote,
tako preprosta, tako slikovita —
le k tebi moje misli leté,
le tebi s pozdravom se bliža srcé!

Tu hiša očetova, z mirom objeta,
z zelenjem in rožami vsa odeta,
pred njo dehteča lipa šumi.
Iz hišice se v življenja vihanje
raztekajo pota in želje in sanje,
a vanjo le ena steza drži.

To steza ljubezni je, bratstva, zvestobe,
poštenih namenov in delovnih rok,
in nanjo pribegnem iz dušne tesnobe,
kot kralj prebogat, kot dete ubog,
da v zvišenem čuvstvu svetosti domače
zavriska mi duša in duša zaplače.

Na gričku ljubem kraj svetega Roka
pristava me zove pod strop razcveteni,
sam tu sem v bližini nebes oboka,
ves svet je stisnjen v meji zeleni —
tam zunaj je daleko, jasno obzorje,
Gorjancev tajinstvenih naše pogorje.

Tam zunaj življenje burno kipeče,
tam beg in boj za iskrico sreče,
tam mojega naroda pesmi in vzdih,
na žuljih zgrajeni domovi tihi
in trte ponižne ognjeni sok,
v njem smeh in dovtip in črt in jok.

Saj svet se mi zrušil ni v ozko stajo,
ves vame je planil, odklenil srcé,
da svobodno v meni nevihte igrajo,
odmevi vseh pesmi se v duši budé,

ta svet mi je padel do srčnih globin,
tej zemlji sem vdan, te zemlje sem sin!

Pozdravljeni, logi in gaji dehteči,
pozdravljena, polja zlata planjava,
pozdravljeni, Kolpe valovi šumeči,
vi bliski in gromi, v oblakih grozeči,
prestrezam vase krasoto in zlo,
tako globoko srca mi je dno!

Pozdravljena, dlan rojaka poštena,
z iskrenostjo duša ti je prepojena,
popotnika vabiš v kaščo in hram;
pogoltnila mnoge je mrzla tujina,
naposled — najboljša je Bela Krajina,
če vsi ji odpadejo, zvest ji bom sam!

43895

COBISS :042:00

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000438301

